

ARBETSMILJÖ
VERKET

Byggnads- ställningar

Många fallolyckor som leder till sjukskrivning, invaliditet eller dödsfall, beror på ställningar som är dåligt byggda eller används på fel sätt. Olyckorna är särskilt många i byggbranschen.

Brister i ställningar

De vanligaste bristerna i ställningar är:

- bristfällig förankring och uppställning
- bristfälliga och ej kompletta skyddsräcken
- bristfälligt upplagda och fastsatta ställningslag
- dåliga tillträdesleder
- bristande diagonalstagning

Det är inte bara vid uppförande av nya ställningar som det kan finnas brister. Brister kan också uppstå om ställningar byggs om på ett felaktigt sätt eller om man har tagit bort förankringar som behövs för säkerheten. Observera att det är straffbart att utan giltigt skäl ta bort skyddsanordningar som till exempel skyddsräcken.

Det går att undvika brister och risker. Det är särskilt viktigt att de som uppför ställningar har den kunskap och erfarenhet som behövs, och att arbetet leds av en kompetent person. Även när ställningen används ska planen för uppförande m.m. och monteringsinstruktionerna alltid finnas på plats.

Samordningsansvar och arbetsgivaransvar

När två eller flera företag samtidigt arbetar på samma arbetsställe ska de samråda för att se till att arbetsmiljön är säker. Samordningsansvaret på en byggarbetsplats ligger i första hand på byggherren, men överlåts ofta på byggtreprenören.

Det samordningsansvariga företaget ska bland annat se till att allmänna skyddsanordningar, till exempel ställningar, utförs och underhålls, och att de finns kvar så länge de behövs. Anslag ska visa vilket företag som är samordningsansvarigt.

Observera att varje arbetsgivare fortfarande har det normala skyddsansvaret för sina arbetstagare, och ställningarna ingår i detta.

Mindre entreprenörer och underentreprenörer måste känna till sitt arbetsgivaransvar och sin uppgift att kontrollera och instruera då deras personal ska jobba från ställningarna. Ofta tror underentreprenörernas personal att det är ställningsföretaget eller huvudentreprenören som har ansvaret för ställningar de använder – så är det alltså inte.

Även underentreprenörer har arbetsgivaransvar!

Jobba rätt – planera före

När ställningar ska användas är det viktigt att planera i god tid så att man kan välja en lämplig ställningstyp som är anpassad till behovet. Innan arbetet med uppförande, användning och nedmontering påbörjas, ska en skriftlig plan för dessa moment tas fram. Den som tar fram planen måste vara kompetent på området! Använd gärna den blankett som finns på www.av.se

Se även till att planen finns kvar på arbetsplatsen ända tills ställningen är nedmonterad. När det gäller större eller mer komplicerade ställningar, som fasadställningar, ska en kompetent person med tillräcklig kunskap och erfarenhet utses att leda arbetet med ställningarnas uppförande.

Se till att alla monteringsanvisningar för de ställningar som ska användas finns på plats, så att de som uppför ställningen vid behov kan titta i dem!

Ställningarna ska även avgränsas under uppförandet, så att inte obehöriga arbetstagare eller andra tar sig upp på dem eller kommer för nära.

Vilka ska bygga ställningen?

De som uppför, väsentligen ändrar eller monterar ner ställningar måste ha utbildning för detta. Beroende på ställningens höjd och komplexitet finns följande utbildningsnivåer. Observera att detta är minimikrav. Som alltid gäller att arbetsgivaren ska förvissa sig om att arbetstagarna har den utbildning som behövs för arbetet!

- **Särskild information** – lämplig för de som, i begränsad omfattning, arbetar med ställningar med en höjd till arbetsplan av maximalt två meter och där utformningen framgår av en generell monteringsinstruktion.
- **Allmän utbildning** – lämplig för de som arbetar med ställningar med högst 9 meter (fyra bomlagshöjder) till arbetsplan och där utformningen helt framgår av en generell monteringsinstruktion.
- **Särskild utbildning** – lämplig för de som arbetar med mer komplicerade ställningar än de som nämns ovan.

De som redan tidigare fått motsvarande utbildning, och även kan dokumentera den, behöver inte gå om den. För de som har kompetensbevis som ställningsbyggare (utfärdas av Ställningsentreprenörerna, STIB) eller yrkesbevis som ställningsbyggare (utfärdas av RYK, dvs. de regionala yrkeskommittéerna) gäller att detta motsvarar särskild utbildning.

Även den som leder arbetet (om en sådan person finns) ska ha motsvarande utbildning!

När ställningen är klar

Alla ställningar ska kontrolleras innan de tas i bruk, så att man är säker på att de är rätt monterade. Glöm inte att dokumentera kontrollen! Det är särskilt viktigt om den är byggd av ett annat företag.

Tänk på detta vid:

Alla typer av ställningar

- Vilka typer av arbeten ska den användas till?
- Vilka yrkeskategorier ska använda ställningen?
- Hur många är det som ska använda den?
- Vilka material ska läggas upp på den, vilka belastningar blir den utsatt för?
- Vilken storlek, längd, bredd, höjd ska den ha?
- Vilka tillträdesleder, till exempel trappor eller hissar ska finnas?
- Vilken typ/fabrikat av ställning är lämplig?
- Vilket företag är samordningsansvarigt på arbetsplatsen?
- Vem bygger ställningen, och har de rätt kunskaper/utbildning?
Är de skyddade mot fall och belastningsskador när de bygger ställningen?
- Vem ansvarar för underhåll och fortlöpande kontroll av den färdiga ställningen?
- Systemställningar och kopplingar ska ha genomgått typkontroll.
Begär gärna att få se typkontrollintyg.

Fasadställningar

- Behövs det skydd mot trafik? Finns det risk för påkörning?
- Ska ställningen kläs in?
- Hur förankras den till byggnaden på ett säkert sätt?

Rullställningar

- Är underlaget lämpligt för en rullställning, det vill säga tillräckligt hårt, plant och jämnt?
- Finns det hål i golvet som kan medföra risk att ställningen stjärper?
- Hur ska ställningen stabiliseras?

Dokumentation

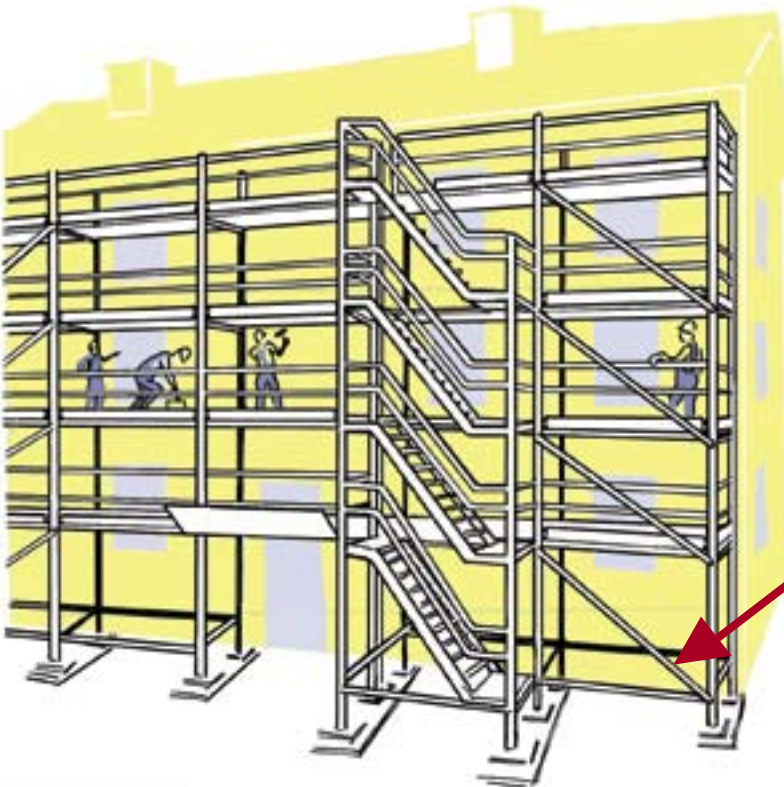
Den här dokumentationen behövs för ställningar:

- Plan för uppförande, användning och nedmontering. Planen måste tas fram innan arbetet med uppförande påbörjas. På www.av.se finns ett förslag till blankett för att dokumentera planen.
- Instruktioner för uppförande, användning, nedtagning och skötsel (för prefabricerade ställningar). Dessa ska vara på svenska och finnas på arbetsplatsen. Normalt tillhandahålls instruktionerna av ställningsleverantören.
- Handlingar som visar att ställningen har betryggande hållfasthet och stabilitet vid högsta avsedda last. Dessa ska utgöras av beräkningar eller vara baserade på beräkningar. Oftast går det bra med typkontrollintyg (för prefabricerade ställningar) eller att en rör- och kopplingsställning överensstämmer med typfall. Om man byggt ställningen på annat sätt, måste särskilda beräkningar tas fram. Ofta kan leverantören hjälpa till med att ta fram beräkningar.

Byggnadsställningar

Byggnadsställningar används vid tillfälliga arbeten på höjder över 1,25 meter. De används bland annat som tillträdesled, transportled och arbetsplats.

Det ska finnas handlingar som visar att ställningens hållfasthet och stabilitet är betryggande. Dessa ska utgöras av beräkningar eller vara baserade på beräkningar (t.ex. typkontrollintyg). Då ställningar byggs, används och rivs ska man motverka risker för fall och ras och undvika olämpliga arbetsbelastningar.

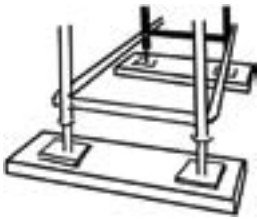

TIO TIPS för montering av säkra ställningar

1. Planer, monteringsinstruktioner och annan dokumentation.

Se till att dessa är framtagna och finns tillgängliga samt att arbetet leds av en kompetent person. När det gäller instruktioner för uppförande av ställningar – vänd dig till leverantören.

Du kan också rådgöra med företagets arbetsmiljöingenjör / skyddsingenjör.

2. Materialtransport vid uppförandet.

Se till att det finns lyftanordningar, materialhiss eller annan utrustning som gör att ställningsmaterialet kan lyftas upp innan det slutligen monteras.

3. Skydd mot fall vid uppförandet.

Var noga med att de som uppför ställningen är skyddade mot fall! Om inte ställningen är konstruerad så att räcke finns då man kommer upp på ett plan, finns det temporära räckessystem att använda. Om ingen annan möjlighet är lämplig kan personlig skyddsutrustning användas.

4. Fotplatta av stål med styrtapp / justerbar fotspindel.

Montera dessa på underpallningar av plank eller liknande. Även på asfalt och återfylld eller frusen mark kan sådana underpallningar behövas.

5. Skyddsräcken.

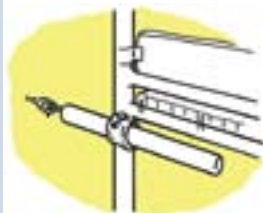
Se till att de är tvålediga och cirka en meter höga eller mer om så behövs och att de har fotlist. Se även till att det inte finns för stort mellanrum mellan bomlag och räcke. När ställningen används som fallskydd vid takarbete, kan skyddsräcket behöva vara helt inbrädat eller bestå av till exempel nätgrindar.

6. Tillträdesleder och nödutrymning.

Det ska så gott som alltid finnas en trappa. Ofta krävs det även hiss, beroende på höjden och på hur mycket gångtrafik upp och ner det blir. Lodrät stege är för det mesta olämplig som tillträdesled. Man måste kunna ta sig ner från ställningen vid brand eller annan fara om man inte kommer åt den ordinarie tillträdesleden. En fast stege kan duga.

7. Väggförankra ställningen tillräckligt tätt för att staga denna och se också till att förankringarna är tillräckligt kraftiga för att ta upp vindkrafterna.

Lämpliga förankringsavstånd kan tas ur monteringsinstruktionen eller ur särskild beräkning. Att förankringarna sitter ordentligt fast, kan kontrolleras med en utdragsprovare.

8. Avsträvning med diagonalstag behövs för att säkerställa ställningens stabilitet.

(Se pil i figuren på sid 7.) Närmare uppgifter för montering av dessa kan hämtas ur monteringsinstruktionen.

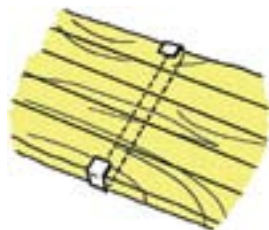
9. Avståndet vägg - bomlag ska vara så litet som möjligt.

Det bör inte överstiga 10 cm vid murningsarbete och bör aldrig vara större än 30 cm vid annat arbete. Eventuellt kan skyddsräcke behövas även på insidan.

10. Ställningslaget.

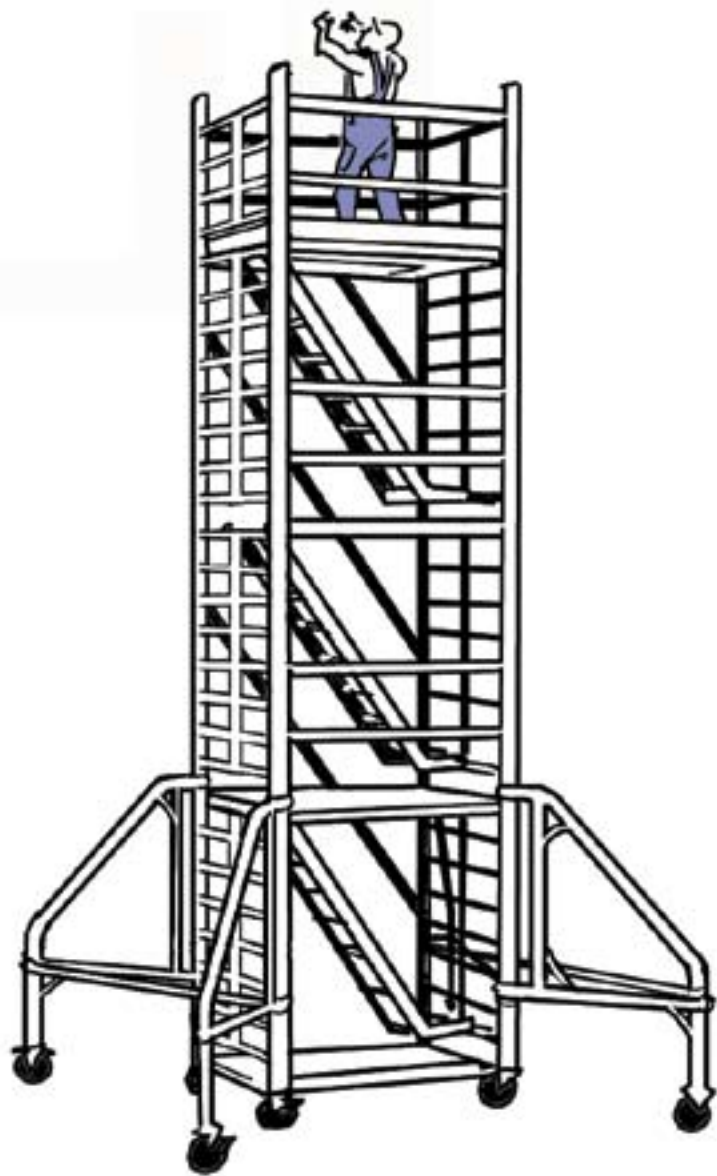
Många svåra olyckor har berott på att plank eller trall tippat eller glidit av ställningen. Det är viktigt att fästa planen ordentligt, så de inte flyttas oavsiktligt. Där bomlaget består av plank är det särskilt viktigt att detta förses med ok eller fästs samman på lämpligt sätt, så att så kallat orgeltramp undviks.

Fixera trall med fotlist eller på annat sätt. Låt inte ställningsdelar som kan beträdas sticka utanför stödytorna om de inte är fästade så att de inte kan tippa.

Tänk på detta vid montering och användning av rullställningar!

- Det är viktigt att följa monteringsanvisningen. Om du hyr rullställningen, se till att du också får med monteringsanvisningen!
- Använd utriggare eller annan stabiliseringsanordning eller förankra ställningen om den är hög. Ibland behövs stabiliserande vikter på ställningens nederdel. En grov tumregel är att minsta basbredden behöver vara minst en tredjedel av höjden om ställningen används utomhus och minst en fjärdedel av höjden om den används inne. För noggrannare besked om bygghöjder och stabilitet se monteringsanvisningen eller typkontrollintyget.
- Se till att alla hjulen är låsta när någon arbetar på eller från ställningen eller att ställningen är fixerad på annat sätt. Det är förbjudet att arbeta på ställning som kan komma i rullning. Allvarliga olyckor har hänt på grund av att ställningen rullat iväg under arbetet.
- Hjulen ska sitta fast, så att de inte kan lossna om ställningen exempelvis rullas över ett hål.
- Se till att verktyg, material eller liknande inte kan falla ner och skada någon, när ställningen flyttas! Det är högst olämpligt att någon person är kvar på ställningen under förflyttningen.
- Det är mycket olämpligt att klättra på utsidan av gavelramarna! Många allvarliga fallolyckor har hänt på grund av detta. I vissa fall är det dessutom stor risk att ställningen stjärper om man klättrar på utsidan. Man bör alltså klättra på insidan och det är viktigt att det finns mellanplattformar om ställningen är lite högre.
- Så gott som alltid behövs bättre tillträdesled än gavelramarna. Trappa, eller ibland lutande stege, som är fast monterade är acceptabla lösningar. Att klättra vertikalt accepteras endast om höjden är lägre än två meter. Vid de flesta arbeten behöver man ha med sig material och verktyg upp på ställningen. I så fall måste man ha en trappa. Det är omöjligt att klättra på en lodrät stege eller ställningsram och samtidigt ha någonting med sig utan att förflyttningen blir riskabel!
- Se till att tvålediga skyddsräcken och fotlist finns runt arbetsytan! De ska alltid finnas om höjden till marken är mer än två meter.

Föreskrifter om Ställningar

AFS 1990:12 (ändrad i AFS 1994:14, AFS 1995:7, 2003:5 och AFS 2004:4). I dessa finns också omfattande allmänna råd om tillämpningen av reglerna.

Regler som berör ställningar finns även i AFS 1999:3
Byggnads- och anläggningsarbete.
Föreskrifterna ska finnas på arbetsplatsen.

Beställ våra regler, böcker och fler exemplar av den här kostnadsfria broschyren från vår webbshop **www.av.se** eller från:

Arbetsmiljöverkets publikationsservice

Box 1300, 171 25 Solna

Telefon: 08-730 97 00

Fax: 08-735 85 55

E-post: publikationsservice@av.se

**ARBETSMILJÖ
VERKET**